

ENTREVISTA A FERNANDO HERNÁNDEZ

El Fernando Hernández és catedràtic de la Facultat de Belles Arts de la UB, doctorat en Psicologia i formador de professors de tots els nivells educatius. S'ha especialitzat en processos d'innovació educativa i canvi curricular, i en educació artística. Participa en equips de recerca multidisciplinària i és ponent i professor de diverses universitats nacionals, americanes i anglosaxones.

Darrerament sentim molt a parlar del treball per projectes, però a què es fa referència exactament?

El primer que vull assenyalar és que no comparteixo el terme 'treball per projectes', perquè recorda al plantejament neoliberal segons el qual en una societat on el treball és precari la gent ha de treballar per projectes. Es tracta d'una connotació perversa que penso que és millor no vincular amb l'educació i l'escola.

M'estimo més parlar d'ensenyar i aprendre mitjançant projectes. Tot i que hi ha alternatives igualment interessants. En tinc recollides fins a catorze de les que es fan servir a les escoles: microprojectes, *projects based research*, projectes de treball, etc.

L'existència de diferents termes es deu al fet que aquest sistema d'ensenyament no té una forma concreta?

Certament, no hi ha una única manera d'ensenyar a través de projectes. Sempre es parteix, això sí, d'un plantejament bàsic, però la pràctica varia en funció del context i de la finalitat. La idea comú, que ha travessat la història de l'educació des de finals del s. XIX, és la importància de globalitzar el coneixement; de no compartimentar-lo en matèries específiques i tancades sinó de posar totes les idees en relació. Aquesta visió ara s'ha reforçat gràcies als avenços de la neurociència, que ha demostrat que el cervell s'estimula molt més quan s'aprèn de manera relacional.

El coneixement, a més, ha de travessar les fronteres dels centres educatius. És el que s'anomena 'ecologia de l'aprenentatge', que es refereix a la introducció de la vida dintre de l'escola i de l'escola en la vida.

Totes aquestes idees, com deia, formen la base, però no tothom les duu a la pràctica de la mateixa manera, doncs no es concreten en accions particulars sinó que apunten a una concepció, a un replantejament del sentit de l'escola que ha de crear-ho tot.

I com s'està duent a la pràctica?

Em temo que massa sovint de manera rutinària i sense afectar a la 'gramàtica' del centre. Sobta anar a centres on el currículum inclou, a més de les matemàtiques, la llengua, etc., els 'projectes', com si fossin una matèria més. Es tracta d'una contradicció conceptual. Per què no podem incloure les assignatures convencionals en aquest espai d'interacció i tractar-les com si fossin projectes?

En aquests casos ens trobem que una concepció ha esdevingut una fórmula, perdent tot el seu potencial creatiu. Per això diria que no hem de treballar mitjançant projectes, sinó fer que la vida de l'aula i l'escola sigui un projecte.

Per a mi i la gent amb qui treballo, la perspectiva dels projectes suposa qüestionar les relacions pedagògiques i revisar el contingut educatiu (el coneixement), el dins i el fora de l'aula i els mitjans per a aprendre. I tot això vinculat al procés d'indagació.

Estem fugint d'un model rígid i institucionalitzat cap a un altre que acabarem convertint en igual d'inflexible?

El meu desig és que no sigui així, però aquest és el camí pel qual anem. Entre altres raons perquè tant els projectes com la configuració de nous entorns físics a les escoles són vistos i s'implementen com a innovacions, i les innovacions estan relacionades amb les modes, que van canviant amb el temps.

Si no introduïm i desenvolupem els canvis a partir d'una nova concepció de la funció social de l'escola, no estarem avançant. Els projectes, doncs, han d'estar dintre d'un àmbit de transformació, que ha de ser radical; és a dir, fet des de l'arrel. No es pot ensenyar a treballar mitjançant projectes si no es parteix d'aquest canvi.

Dius que no s'està fet prou reflexió de cap a on anem i per què, i malgrat això el canvi de model educatiu sembla ja imparable. Com hem arribat a aquest punt?

En el cas de Catalunya cal tenir en compte dos fets. El primer és que en un determinat moment els jesuïtes, pels motius que siguin, decideixen fer un canvi a les seves escoles. Es fixen en Finlàndia, veuen que a la reforma finlandesa s'hi parla de projectes i ells comencen a fer-ho també. Això va tenir un important impacte en els mitjans de comunicació, i molta gent va pensar que si els jesuïtes empenien aquest camí calia seguir-los.

Però jo que treballo amb els finesos he vist que per a ells els projectes són un espai reduït dintre d'un procés de trànsit. El mètode educatiu no es fonamenta només en

els projectes, perquè és la seva és una escola força tradicional, en un sentit no negatiu.

És a dir, els projectes són una via, però se n'han d'aplicar també d'altres. La deriva cap el 'treball per projectes' es produeix a casa nostra també per l'aparició d'Escola Nova 21, en l'agenda de la qual --també de gran ressò mediàtic-- hi ha els projectes. A partir d'aquí, es genera una bola de neu que arrossega a 450 escoles. Què mou aquestes escoles ho desconec, però imagino que seran motius diversos.

El que es veu clarament és que s'hi estan implicant de ple, fins el punt de reformar les seves instal·lacions per a adaptar-les a les noves necessitats didàctiques. Com veus aquestes transformacions dels espais?

Els canvis dels espais, novament, han de respondre a un projecte de vida de l'escola. Per sí sols no aporten res. Hi ha escoles que han canviat l'espai i segueixen fent-hi el mateix que feien. A la mateixa Finlàndia vaig veure una escola que havia reformat les seves aules, posant-hi graons i demés, però els nens estaven copiant d'un llibre de text sobre els graons.

Encara que la mona es vesteixi de seda...

El cas és que les innovacions no necessàriament comporten un canvi. Per al canvi es necessiten unes condicions. Una d'elles és que la gent del centre educatiu pugui debatre, però als centres no hi ha temps per a parlar. L'altra és que les escoles tinguin autonomia; però els equips directius responen sobretot a indicacions que els hi arriben des de fora.

Una de les coses més controvertides que "arriben des de fora" són els llibres de text. Quin futur tenen en un ensenyament basat en projectes?

Es poden fer servir com una font, però no com un material a seguir al peu de la lletra, perquè només mostren una visió de la realitat i del món, quan l'objectiu és posar els nois i les noies en relació amb diferents interpretacions dels fets. Actualment existeixen moltes fonts d'informació, no totes fiables i sovint contradictòries. És més necessari que mai introduir la sospita en la informació. Això un llibre de text no ho permet. A més, suposa que tothom aprèn de la mateixa manera, quan resulta que tots som diferents.

Cal tenir em compte també que els llibre de text suporten una indústria, i aquesta no està a favor del canvi. Hi ha editorials que han procurat parlar de projectes en lloc de fer-ho de temes, però continua sent el mateix. Només s'espera, com em deia un nen de tercer, una única resposta. I estem aprenent que n'hi ha múltiples.

Per no parlar de qui decideix els continguts (i, per tant, les respostes) en aquests llibres...

Per suposat. Els continguts s'adapten a allò que decideixen els experts del govern de torn. Ells decideixen el currículum i el tanquen en els llibres de text. I els mestres normalment segueixen aquesta guia perquè tenen molta feina, per manca de recursos... i el llibre dona tranquil·litat.

Parlant del professors, en el nou sistema aquests hauran de canviar la seva manera de fer la feina. Estan preparats o és necessària una nova formació?

Recentment he estat acompanyant una escola pública de Manresa. La principal feina que hi fèiem era reflexionar en grup sobre la pròpia feina dels mestres. En aquestes sessions ells mateixos s'adonaven dels seus *defectes* i de com podien millorar. Així que penso que no es tracta de donar-els-hi una nova formació sinó de que estiguin disposat a examinar la seva pràctica.

Jo veig que hi ha moltes ganes de fer les coses d'una altra manera, però que molt sovint no es troba el camí. El cas és que hi ha molts educadors que podrien fer una tasca de formació i d'acompanyament dels seus companys, però hi ha entrebancs materials per a fer-ho. No se'ls dóna l'opció ni el temps per a anar a altres centres a compartir la seva experiència.

D'altra banda, també hi ha resistències mentals per part d'aquells que estan acomodats en la seva manera de fer les coses i no volen canviar-la.

La resistència també arriba de vegades des de la banda de les famílies. Què els hi dius als pares que dubten sobre la utilitat d'aquests canvis?

La primera escola en què vaig treballar tenia els pares més *durs* del món, perquè tots eren mestres i psicòlegs, als quals platejàvem una pràctica diferent de la seva i se sentien qüestionats. Teníem clar que la millor forma de plantejar-els-hi la transformació que estaven gestant era sent molts transparents, explicant-ho tot pas a pas i deixant clar que el canvi no seria d'un dia per a l'altre. Va ser un procés de cinc anys, durant els quals els pares i les mares van acabar confiant en nosaltres. És important que el canvi es produeixi perquè la gent ho desitja.

Als pares que tenen por dels canvis jo els hi dic que la universitat està canviant en les formes d'ensenyar i avaluar, i que és una llàstima que aquest canvi no vingui ja des de la secundària, per tal que arribin més preparats als estudis superiors. En el temps que porto treballant des d'aquesta perspectiva els alumnes estan per sobre de la mitjana en les avaluacions de competència i van a la universitat si hi volen anar, perquè són gent que saben pensar, tenen autonomia, són articulats i saben investigar. Com em va dir algú, "ens heu ensenyat no a seguir algú sinó a saber buscar per nosaltres".

I aquests estudiants que arriben a la universitat i es troben una nova manera d'aprendre, com afronten el canvi? És possible introduir models educatius renovadors en etapes tan avançades?

T'explico la meva experiència. Al principi del curs procuro partir d'allà on ells són, i vaig introduint canvis que puguin assumir; en una segona 'fase' els proposo seguir pel camí que ja han experimentat o desenvolupar els darrers mesos de curs mitjançant projectes. Fins ara, sempre han triat provar una cosa diferent. Sempre hi ha qui no se sent còmode, és clar, però és important que tinguin experiències diferenciades i en general ho agraeixen.

El *problema* clau és que els hi demanem que siguin responsables, i procuren eludir-ho perquè és més fàcil seguir la pauta i no carregar el pes de la responsabilitat. Tenen por a equivocar-se, però equivocar-se és important. També ho és aprendre a treballar en grup i a relacionar allò que es fa a l'aula amb el món de fora de la universitat. Són coses que no estan acostumats a fer i d'entrada s'amoïnen. Però quan senten que estàs al seu costat, segueixen endavant. També és important mostrar que t'apassiona allò que estàs compartint, que no ets una màquina.

La psicologia ha de formar part de la pedagogia.

Evident. No podem només preparar la matèria i donar-la, també hem de preocupar-nos per allò que li passa a l'estudiant, els seus conflictes, doncs afecten a l'aprenentatge.

En això consisteix també el procés de transformació que han de viure les escoles, el projecte de vida sobre el qual podrà germinar el treball mitjançant projectes o qualsevol altra concepció sobre l'ensenyament i l'aprendre.